

Izabela Swoboda

"Bibliografia. Teoria - Praktyka -
Dydaktyka", pod red. Jadwigi
Woźniak-Kasperek i Mikołaja
Ochmańskiego, Warszawa 2009 :
[recenzja]

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 1/1, 126-133

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Izabela Swoboda

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego

Bibliografia. Teoria – Praktyka – Dydaktyka. Praca zbiorowa pod red. Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego. Warszawa : Wydaw. SBP, 2009. – 299, [1] s. – ISBN 978-83-61464-06-8.

W znanej serii SBP *Nauka – Dydaktyka – Praktyka* ukazała się interesująca praca zbiorowa pod redakcją Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego: *Bibliografia. Teoria – Praktyka – Dydaktyka*. Książka znakomicie wpisuje się, zgodnie zresztą z intencjami redaktorów, w ogólnopolską debatę nad kondycją współczesnej bibliografii. Jej potrzebę wyraźnie podkreśla we wstępie J. Woźniak-Kasperek zaznaczając, że przeobrażenia w sferze technologii informacyjnych, informatycznych, telekomunikacyjnych oraz w samej nauce postrzeganej jako system dziedzin i dyscyplin, zmiany w otoczeniu gospodarczym i społecznym oraz w dziedzinie naszej mentalności, wiedzy i nawyków, wymagają ponownego zastanowienia się nad stanem bibliografii jako dyscypliny naukowej, jej związkami z innymi naukami, praktyką i organizacją, warsztatem bibliograficznym, narzędziami oraz metodami wykorzystywanymi współcześnie w praktyce bibliograficznej (Woźniak-Kasperek, 2009, s. 10).

Na prezentowaną pracę składają się 22 artykuły, które zostały pogrupowane tematycznie, w kolejności od tych poruszających ogólne i teoretyczne aspekty bibliografii, poprzez zagadnienia bibliografii specjalnych, kwestie cyfryzacji spisów bibliograficznych, na dydaktyce kończąc.

Cykl artykułów poświęconych generaliom bibliografii otwiera praca Marty Skalskiej-Zlat (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski) *Bibliografia w perspektywie naukoznawstwa*, w której autorka przedstawia miejsce bibliografii jako dyscypliny naukowej we współczesnej nauce. Podkreśla, że silne uzależnienie rozwoju działalności bibliograficznej od współczesnej technologii i jej ścisłe związki z informacją naukową i naukami o komunikacji zmuszają do nowego spojrzenia na przedmiot jej badań, ale wpływają też silnie na terminologię dziedziny (Skalska-Zlat, 2009, s. 14). Przeprowadzone badania bibliometryczne potwierdziły fakt, że „wraz z rozwojem nauki o informacji punkt ciężkości przesunął się z teorii bibliografii na teorię informacji [i to - IS], co do-

tychczas było *bibliograficzne*, stało się *informacyjne*” (Skalska-Zlat, 2009, s. 32). Badania autorki pokazały, że w opracowaniach z zakresu nauki o informacji rzadko spotyka się odniesienia do jej bibliograficznych korzeni; a przecież informacja naukowa to młodsza „siostra” bibliografii, która umiejętnie wykorzystuje jej wiedzę i doświadczenia. Analizy bibliometryczne piśmiennictwa naukowego ujawniły stały wzrost liczby publikacji dotyczących tej dyscypliny, zwłaszcza zagadnień związanych z teorią i metodologią cytowań, analizą jakości baz danych i ich przydatności w badaniach struktury piśmiennictwa oraz stosowanych w tym celu metod i technik analizy i oceny formatów danych, metadanych.

Jadwiga Sadowska (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski) – autorytet w dziedzinie bibliografii, wieloletni dyrektor Instytutu Bibliograficznego w Warszawie – w artykule *Główne problemy współczesnej polskiej bibliografii* wskazała na stale wzrastającą się wielkość piśmiennictwa i wynikające stąd konsekwencje dla opracowania bibliograficznego, nieuchronność rozszerzenia zasięgu formalnego rejestracji bibliograficznej, w tym głównie o dokumenty elektroniczne, ale także dźwiękowe i ikonograficzne oraz konieczność szybkiej retrokonwersji i digitalizacji bibliografii. Podkreśliła potrzebę podjęcia działań organizacyjnych zmierzających do współtworzenia bibliograficznych baz danych. Zajął się także kwestią kontynuacji działań nad niezakończonymi pracami dotyczącymi rejestracji bibliograficznej narodowego piśmiennictwa retrospektywnego.

W pewien sposób z tekstem J. Sadowskiej korespondują prace Wandy Klenczon (Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej w Warszawie) i Magdaleny Krynickiej (Biblioteka Narodowa w Warszawie). W. Klenczon – dyrektor Instytutu Bibliograficznego – w artykule *Instytut Bibliograficzny – tradycja i nowe wyzwania* przedstawiła strukturę placówki i jej obecne zadania oraz omówiła organizację pracy nad bieżącą bibliografią narodową, działalność instrukcyjną, metodyczną i naukową Instytutu. Nieco więcej uwagi poświęciła pracom nad przygotowaniem polskiej wersji formatu MARC 21 i zagadnieniom bibliografii w erze cyfrowej, skupiając się na przyszłości serwisów bibliograficznych w kontekście obecności źródeł informacji w globalnej sieci.

M. Krynicka w artykule *Przewodnik Bibliograficzny – niezbędne źródło informacji* przedstawiła uwarunkowania prawne bibliografii narodowej, współpracę Biblioteki Narodowej z NUKAT, organizację pracy, formy udostępniania i standardy opisu w *Przewodniku Bibliograficznym*.

Dla porównania, krótki tekst Barbary Kotalskiej (Bibliothèque Nationale de France), *Kontrola jakości opisu bibliograficznego w Bibliographie nationale française* pozwala zobaczyć jak z problematyką jakości opisu bibliograficznego i haseł wzorcowych radzą sobie zespoły redagujące francuską bibliografię narodową.

W części pracy poświęconej zagadnieniom ogólnym i teoretycznym bibliografii znalazł się także artykuł Jarosława Packa (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) *Przedmiot bibliografii w perspektywie rozwoju technologii informacyjnych*, w którym autor próbuje wskazać i przeanalizować zmiany zachodzące pod wpływem technologii informacyjnych w obrębie bibliografii, rozumianej jako dyscyplina naukowa i działalność informacyjna. Zaproponował m.in. nową definicję przedmiotu bibliografii rozumianej jako spis – „przedmiotem bibliografii rozumianej jako spis bibliograficzny jest każdy obiekt informacyjny, czyli wyodrębniona jako spójna całość informacja niezależnie od formy, nośnika czy metody zapisu” (Pacek, 2009, s. 53). Trudno nie zgodzić się z takim stanowiskiem, zwłaszcza uwzględniając obiekty cyfrowe „gromadzone” w elektronicznych bibliotekach i repozytoriach.

Wiele niezwykle ciekawych prac zostało poświęconych problematyce bibliografii specjalnych. Rozwój historyczny tego terminu w Polsce poczynawszy od XIX wieku do czasów współczesnych zaprezentowała Alicja Matczuk (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) w obszernym artykule *Bibliografia specjalna. Historia i zakres pojęcia*. Podjęta przez nią próba przedstawienia zakresu terminu *bibliografia specjalna* podyktowana została faktem, że pojęcie to – jedno z najważniejszych i kluczowych w teorii bibliografii – w odniesieniu do rodzajów spisów bibliograficznych niesie ze sobą możliwość różnych interpretacji. Brak jedności w jej pojmowaniu prowadzi do chaosu terminologicznego, co utrudnia komunikację naukową i rozwój samej dyscypliny. Autorka wskazała na potrzebę zastąpienia terminu bibliografia specjalna przez coraz powszechniejsze i bardziej jednoznaczne określenie bibliografia dziedzin i zagadnień. Postuluje również opracowanie „nowego słownika terminologii bibliograficznej, który zawierałby aktualne, usystematyzowane i kompletne polskie słownictwo bibliograficzne” (Matczuk, 2009, s. 116).

Problematykę bibliografii osobowych, a przede wszystkim stan i potrzeby bibliografii zespołów osobowych instytucji w Polsce po II wojnie światowej, przedstawił Artur Znajomski (Instytut Biblioteko-

znawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). W artykule *Bibliografie zespołów osobowych – instytucji. Stan i potrzeby* pokazał, że rozwój bibliografii instytucji w naszym kraju nie był jednolity: powstawały głównie bibliografie szkół wyższych, instytutów i innych placówek naukowo-badawczych, znacznie skromniejszą liczbą spisów publikacji natomiast mogą pochwalić się towarzystwa naukowe, biblioteki, muzea, archiwa i inne środowiska twórcze. Wśród bibliografii zdecydowanie przeważają zestawienia podmiotowe. Zdaniem Autora bibliografie instytucji zmagają się z wieloma problemami metodycznymi, takimi jak: dobór i selekcja materiału, opis bibliograficzny, układ, indeksy czy język publikacji (Znajomski, 2009, s. 129). Sygnalizowane przez niego rozbieżności terminologiczne skłaniają do refleksji nad potrzebą uporządkowania, ujednoczenia i dokładnego sprecyzowania pojęcia bibliografii zespołów osobowych.

Uzupełnienie rozważań teoretycznych nad terminami: *bibliografie osobowe i bibliografie zespołów osobowych* oraz przykłady rozwiązań problemów metodycznych związanych z opracowaniem spisów, czytelnik znajdzie w pracy Teresy Górniak (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego) *Bibliografie osobowe i zespołów osobowych w dorobku publikacyjnym pracowników Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-2006*. Prezentacja dorobku pracowników BUŁ, obejmującego trzydzieści bibliografii osobowych, pozwoliła autorce podjąć próbę m.in. określenia miejsca bibliografii osobowej w teorii i metodyce bibliografii.

Obecnie bibliografie dorobku naukowego pracowników instytucji naukowych tworzone są coraz częściej w postaci baz danych i poza funkcjami dokumentacyjnymi oraz informacyjnymi, stają się również źródłem informacji bibliometrycznej. W artykule *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego UMCS w Lublinie* Elżbieta Grzybowska (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) przedstawiła jak poszczególne etapy tworzenia bazy w programie Expertus (tj. gromadzenie materiału bibliograficznego, obejmującego pozyskiwanie prac i oryginałów publikacji do wglądu, wprowadzanie danych do bazy, tworzenie charakterystyki przedmiotowej i wskaźników wartościujących oraz korekta rekordów bibliograficznych i indeksów) wpływają na kompletność, aktualność i rzetelność danych. Podkreśliła również, że efektywna realiza-

cja tego typu przedsięwzięć uzależniona jest również od wsparcia ze strony władz (istotne są odpowiednie uregulowania organizacyjno-prawne) oraz aktywnej współpracy środowiska naukowego instytucji (Grzybowska, 2009, s. 141).

Dwa artykuły poświęcono legitymującej się bardzo długą tradycją *Bibliografii historii polskiej*. Pierwsza praca – Adama Nowaka (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski) – zatytułowana jest *Fenomen Bibliografii historii polskiej 1815-1914*. Drugi artykuł – Anny Grucy (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) pt. *Bibliografia historii polskiej – problemy warsztatu bieżącej bibliografii specjalnej* przedstawia dylematy związane z już ponad stuletnią tradycją działalności instytucji i zespołów odpowiedzialnych za bieżącą rejestrację piśmiennictwa historycznego.

Pewien niedosyt budzi niewielkie zainteresowanie problematyką bibliografii regionalnej. Z tym zagadnieniem związana jest tylko praca Sylwii Wesołowskiej (Książnica Pomorska w Szczecinie) zatytułowana *Bibliografia Pomorza Zachodniego – tradycje i perspektywy*. Autorka przedstawiając jedną z najstarszych bibliografii regionalnych w Polsce (opracowywaną nieprzerwanie od 1960 r.) nawiązuje do budzącej sporo kontrowersji niezgodności terminologicznej dotyczącej stosowania terminu *bibliografia regionalna* do spisów, które według obowiązującej terminologii powinny być określane mianem *bibliografii terytorialnej*. Przedstawiając genezę *Bibliografii Pomorza Zachodniego*, autorce udało się pokazać jak wielki wpływ na rozwój bibliografii regionalnej w naszym kraju miała sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza, jak na przestrzeni kilkudziesięciu lat zmieniała się organizacja bibliografii regionalnej i funkcje, które pełniła. Tym samym praca S. Wesołowskiej to także cenne źródło wiedzy historycznej dotyczące, przede wszystkim, powojennego rozwoju bibliografii regionalnej w Polsce.

Agnieszka Łakomy (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) w pracy *Działalność bibliograficzna świadectwem losów polskiej książki za granicą w okresie II wojny światowej* zajęła się niezwykle interesującą problematyką rejestracji bibliograficznej książek polskich wydawanych na emigracji w latach 1939-1945. Autorka podkreśla, że opracowania bibliograficzne rejestrujące ówczesne publikacje emigracyjne dostarczają badaczom bardzo cennych informacji – o książkach często już nie istniejących albo znajdujących się w bibliotekach zaledwie w kilku egzemplarzach, dają także możliwość odtworzenia działających na emigracji

instytucji produkcji książki (Łakomy, 2009, s. 184). A. Łakomy omówiła kilkanaście ważnych źródeł bibliograficznych (dołączona do artykułu bibliografia zawiera 28 pozycji) dzieląc je na dwie grupy – różnego typu bibliografie emigracyjne i bibliografie poloników zagranicznych wydanych w kraju.

Badaczy i studentów Orientu zainteresuje zapewne artykuł Magdaleny Mnikowskiej (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) *Z warsztatu bibliograficznego orientalisty. O znaczeniu wybranych prac leksykograficznych oraz studiów językoznawczych w badaniu wpływów Turcji Osmańskiej na kulturę polską*; a wszystkich zaciekawionych bibliografią dziedzinową z zakresu nauk rolniczych – praca Wiesława Libery i Wandy Pochwałko-Kołodziejskiej (Centralna Biblioteka Rolnicza w Warszawie) *Bibliografia zagadnień rolniczych i gospodarki żywnościowej w Centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie*.

Kolejne prace ogólniej odnoszą się do problemu cyfryzacji informacji i dokumentów oraz konieczności uwzględnienia przez bibliografię tego kierunku. Zagadnieniem związanym z opracowaniem i udostępnianiem spisów bibliograficznych w Internecie zajął się Adam Jachimczyk (Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach). W artykule *Polskie spisy bibliograficzne na World Wide Web* m.in. omówił dostępne na WWW rodzaje spisów, źródła informacji o polskich spisach bibliograficznych i ich autorów. Przedstawił także wyniki swoich szczegółowych badań nad metodą opracowania bibliografii dostępnych na WWW.

Zaletom (i wadom) wykorzystania standardu Web 2.0 do projektowania bibliografii poświęcony jest artykuł Katarzyny Pilitowskiej (Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego) *Bibliografia w standardzie Web 2.0 – możliwości i ograniczenia*, natomiast J. Woźniak-Kasperek w pracy *Narzędzia wyszukiwania treściowego w spisach bibliograficznych* podpowiada jak można wykorzystać technikę cyfrową do poszerzania środowiska informacyjno-wyszukiwawczego bibliografii. Interesujący wydaje się zwłaszcza pomysł uporządkowania treści adnotacji bibliografii Estreicherów (i innych) poprzez zapisanie ich w odpowiednio przygotowanym formacie, co pozwoliłoby m.in. na łatwiejsze i skuteczniejsze ich przeszukiwanie.

Przedstawiany tom zamykają trzy prace poświęcone problematyce dydaktyki bibliografii, dokładniej wpływowi edukacji z zakresu bibliografii na kompetencje informacyjne studentów. Małgorzata Jaskowska, Agnieszka Korycińska-Huras i Maria Próchnicka (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet

Jagielloński w Krakowie) w pracy *Bibliografia jako źródło informacji naukowej – w opinii studentów* przedstawiły wyniki badania, którego celem było dokonanie oceny skuteczności kształcenia w obrębie grupy przedmiotów dostarczających wiedzy o źródłach informacji (m.in. bibliograficznych), umiejętności planowania i realizowania procesu poszukiwania informacji, jej wykorzystania oraz określenia niektórych cech zachowań informacyjnych studentów przygotowujących pracę licencjacką na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Zasadniczym celem badań przeprowadzonych przez Monikę Krakowską (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) i prezentowanych w artykule *Kształcenie w zakresie bibliografii jako sposób wspierania rozwoju kompetencji informacyjnych w szkolnictwie wyższym* było określenie wiedzy i kompetencji w zakresie tworzenia warsztatu bibliograficznego studentów, którzy uzyskali tytuł zawodowy licencjata na kierunkach innych niż *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Praca *Wykorzystanie bibliograficznych baz danych w dydaktyce Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego* autorstwa Agnieszki Bajor i Hanny Langer (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) prezentuje wyniki badania pozwalającego ocenić znajomość i wykorzystanie tradycyjnych i elektronicznych źródeł informacji bibliograficznej przez studentów kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Zainteresowani wynikami badań powinni zajrzeć do omawianych prac, gdzie znajdą szczegółowe zestawienia danych i wnioski autorów, które mogą inspirować do własnych refleksji.

W zamierzeniu redaktorów przedstawiona publikacja przynajmniej częściowo ma sprostac wyzwaniom jakie dzisiaj stoja przed bibliografią, problematyka poruszana w poszczególnych artykułach jest zatem dość zróżnicowana. Ta heterogeniczność prac to niewątpliwie atut omawianej książki, pozwala bowiem mieć nadzieję na szeroki krąg odbiorców; zapewne z zainteresowaniem sięgną po nią zarówno teoretycy, historycy bibliografii, jak i bibliotekarze, praktycy bibliografii, nauczyciele akademicki czy studenci, słowem – wszyscy, którym bliski jest obszar pracy z książką.

Bibliografia

Grzybowska E. (2009), *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego UMCS w Lublinie*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 130-142.

Łakomy A. (2009), *Działalność bibliograficzna świadectwem losów polskiej książki za granicą w okresie II wojny światowej*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 183-191.

Matczuk A. (2009), *Bibliografia specjalna. Historia i zakres pojęcia* W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 88-116.

Pacek J. (2009), *Przedmiot bibliografii w perspektywie rozwoju technologii informacyjnych*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, 47-58.

Skalska-Zlat M. (2009), *Bibliografia w perspektywie naukoznawstwa*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 13-33.

Woźniak-Kasperek J. (2009), *Słowo wstępne*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 9-11.

Znajomski A. (2009), *Bibliografie zespołów osobowych – instytucji. Stan i potrzeby* W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s.117-129.